

O‘ZBEKISTONDA MAVJUD TA’LIM KREDITI HAQIDA TUSHUNCHA: IMTIYOZLAR VA MULOHAZALAR . 2024 -YIL UCHUN TASDIQLANGAN BUDJET .

Kudratov Mukhriddin Umidjon O‘g‘li

Toshkent Moliya instituti talabasi.

Annotatsiya: *Ushbu maqolada O‘zbekistondagi ta’lim krediti tizimi haqida umumiy ma’lumot berilgan, uning ahamiyati, afzalliklari va muammolari ko‘rsatilgan. Unda ta’lim kreditlarining mavjudligi, ariza berish jarayoni, talablarga javob berish mezonlari va bunday kreditlarning O‘zbekistondagi oliy ta’lim manzarasiga ta’siri o‘rganiladi. Bundan tashqari, u ta’lim kreditlarini taklif qilishda davlat va xususiy muassasalarning roli va talabalarning akademik va martaba rivojlanishiga mumkin bo‘lgan ta’sirini muhokama qiladi.*

Kalit So‘zlar: *Ta’lim krediti, budjet, talaba, mablag‘, kredit, foiz, bank, grant, moliyaviy, OTM, kontrakt.*

KIRISH

Bilamizki ilm-fan taraqqiy etgan, sanoatlashgan hamda rivojlangan davlatlar dunyo hamjamiyatida o‘z o‘rniga ega. Shuning bilan birga bunday davlatlar soni kam ham emas va ularning har biri boshqa biriga o‘xshamagan taraqqiyot yo‘lini tanlagan. Ammo ularning barchasida bir o‘xshash jihat mavjud bo‘lib bu ilm-fanga va o‘z ishining ustasi bo‘lgan malakali kadrlarga qaratilgan e’tibordir. Talabalar milliy taraqqiyotda hal qiluvchi rol o‘ynaydi, bu jahon tajribasidan dalolat beradi. Ularning hissasi turli jihatlarni, jumladan, bilim yaratish, innovatsiyalar, fuqarolik faolligi va kelajakdagi yetakchilikni o‘z ichiga oladi. Ta’lim orqali talabalar iqtisodiy o‘sish, texnologik taraqqiyot va ijtimoiy taraqqiyot uchun muhim bo‘lgan ko‘nikmalar va tajribalarga ega bo‘ladilar. Shu g‘oya asosida yurtimizda ham keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Ayniqsa oliy ta’lim sohasida talaba yoshlarni moddiy qo‘llab- quvvatlash maqsadida ajratilayotgan ta’lim kreditlari fikrimizning yaqqol isbotidir.

METODLAR

Vazirlar Mahkamasining 26.07.2001 yildagi “Oliy o‘quv yurtlarida to‘lov-kontrakt asosida o‘qish uchun ta’lim kreditlari berish to‘g‘risida”gi 318-sonli qarori asosida talaba yoshlarga talaba va OTM o‘rtasida tuzilgan to‘lov- kontrakt shartnomasi miqdorida ta’lim krediti ajratiladi .Talaba kredit summasini o‘qishni bitiriganidan so‘ng 7-yil davomida qaytarishi mumkin. Ya’ni talaba oyma-oy kredit uchun pul to‘lashi shart emas. Ta’lim krediti ikki xil kategoriyada turli foizlarda beriladi :

a) chin yetimlarga, “Mehribonlik uylari”da tarbiyalanganlarga hamda bolalikdan I va II guruh nogironlariga – nol foiz stavkasi (foizsiz kredit);

b) talabalarning qolgan toifalariga – Markaziy bankning amaldagi qayta moliyalash stavkasidan yuqori bo‘lmagan miqdorda (hozir 14%).

Tijorat banklari talabalardan ariza qabul qilganidan so‘ng 2 ish kuni mobaynida kontrakt pulini to‘lab beradi. Bunda bank talabaning I-yillik ta’lim kreditini to‘liq (100%) miqdorda qoplab beradi.

Talaba keyingi yil uchun yana shu tartibda bankka qayta murojaat etishi kerak bo‘ladi.

Xotin-qizlar uchun ta’lim krediti olishda ayrim qulayliklar mavjud. Masalan, to‘lov kontraktida o‘qiyotgan xotin-qizlar foizsiz ta’lim krediti oladi. Lekin ularga kafil kerak bo‘ladi. Shuningdek,

“Ijtimoiy himoya yagona reyestri” ga kirgan oilalarning xotin-qizlariga garov va kafillarsiz foizsiz kreditlar ajratiladi.

Talaba xotin-qizlar uchun 12 ta tijorat banki orqali foizsiz ta‘lim krediti ajratiladi.

Kreditni foizsiz ajratadigan banklar:

- “Mikrokredit bank”;
- “Asaka bank”;
- “Agrobank”;
- “Xalq banki”;
- “Ipoteka bank”;
- “Qishloq qurilish bank”;
- “Turon bank”;
- “Oriyent finans bank”;
- “Milliy bank”;
- “O‘zsanoatqurilishbank”;
- “Hamkorbank”;
- “Aloqa bank”;

Taqdim etiladigan hujjatlar:

- ariza;
- to‘lov-kontrakt shartnomasi;
- kreditni qaytarishning ta‘minlanishi to‘g‘risida hujjat;

imtiyozli ta‘lim kreditlari olish huquqiga ega bo‘lgan chin yetimlar, "Mehribonlik uylari" da tarbiyalanganlar, bolalikdan I va II guruh nogironligi bo‘lganlar, kam ta‘minlangan oilalardan chiqqanlar tegishli tasdiqlovchi hujjatlarni taqdim etadilar.

NATIJALAR

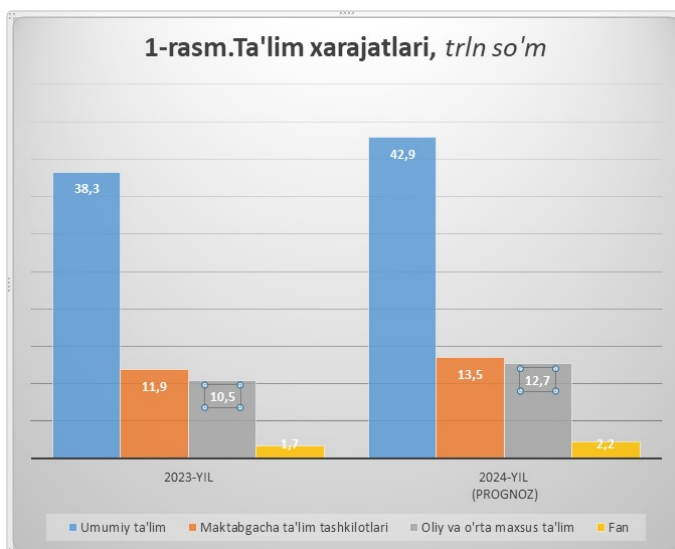
Ta‘kidlash joizki nizomga ko‘ra, ta‘lim krediti faqat kunduzgi bo‘limlarda o‘qiyotgan talabalarga beriladi. Shunga ko‘ra, maxsus sirtqi, kechki va sirtqi bo‘limlar uchun ta‘lim krediti ajratish nazarda tutilmagan. Hamda , ta‘lim krediti faqat O‘zbekiston fuqarolariga beriladi. Fuqaroligi bo‘lmagan shaxslar ham Nizomda nazarda tutilmagan.

Super-kontrakt uchun ham ta‘lim krediti berilmaydi. Lekin banklar super-kontrakt uchun kattaroq foizlarda oddiy kredit berishi mumkin.

Agar talaba o‘qish davri tugamasdan talabalar safidan o‘chirilsa (chiqarilsa), OTM rahbariyati rektor (direktor)ning buyrug‘i chiqqan kundan boshlab 10 ish kuni mobaynida bu haqda bankka xabar berishi kerak, qarz oluvchi esa o‘z navbatida uch oy muddatda ta‘lim krediti va unga qo‘shilgan foizlar bo‘yicha qarzlarni to‘liq qaytarishi lozim. Mabodo talabaning talaba safidan chiqarilishi OTM tomonidan bankka o‘z vaqtida ma‘lum qilinmagan taqdirda, OTM ushbu davr uchun hisoblangan foizlarni bankka to‘lashga majbur. Faqat ushbu shartlar shartnomada aks etgan bo‘lishi kerak.

2024-yil uchun tasdiqlangan budjet

O‘zbekiston budjetidan 2024-yilda yarim million talabaga ta‘lim kreditlari ajratish rejalashtirilmoqda. Hozirda talabalar soni bir million nafardan ortiq.

O‘zbekistonda 2024-yil uchun tasdiqlangan davlat budjetida ta’lim kreditini moliyalashtirish uchun ajratiladigan mablag‘lar miqdorini oshirish belgilangan.

Budjet qonunida 2021 – 2023-yillarda jami 315 ming talabaga (shundan 219 ming talaba xotin-qizlar) ta’lim kreditlari uchun 3,3 trillion so‘m resurs mablag‘lari ajratilgan.

Joriy yilda qo‘shimcha 180 ming nafar talabalarga ta’lim kreditlarini ajratish uchun mablag‘lar rejalashtirilib, ushbu dastur bilan qamrab olinadigan talabalar soni qariyb 500 mingga yetishi kutilmoqda. Bu maqsadlar uchun 2024-yilda jami 2,2 trillion so‘m ajratiladi. Shundan 1,8 trillion so‘mi ta’lim kreditlarini moliyalashtirishga, 400 milliard so‘mi xotin-qizlarga ajratilgan kreditlar foiz qismini qoplashga yo‘naltiriladi.

Stipendiyalar uchun esa yil yakunigacha 1,9 trillion so‘m yo‘naltiriladi.

	2020-yil	2021-yil	2022-yil	2023-yil	2024-yil
<u>Oliy ta'lim muassasalari soni-jami</u>	99	118	126	132	140
Shundan: xorijiy oliy ta'lim muassasalar filiallari	8	13	13	13	13
<u>Talabalar soni, (ming kishi)</u>	444,2	866,3	963,9	1 015,4	1 067,7
Shundan:					
<u>Davlat granti asosida</u>	89,5	129,7	145,3	173,3	204,5
<u>Kontrakt hisobida</u>	354,6	736,6	818,6	842,1	863,1
<u>Jami xodimlar soni (ming kishi)</u>	57,3	61,8	70,0	72,1	74,1
Shu jumladan: professor-o'qituvchilar soni (ming kishi)	29,3	41,7	47,5	48,5	50,2
<u>Muassasalarni saqlash xarajatlari (mlrd so'm)</u>	6 047,9	7 587,9	10 662,3	14 564,9	18 522,7
Shundan:					
<u>Budjet mablag'lari</u>	1 670,1	2 289,7	3 338,7	4 968,3	6 064,1
<u>Kontrakt hisobidan</u>	4 377,8	5 298,2	7 323,6	9 596,6	12 475,6
<u>Ilmiy unvonga ega professor-o'qituvchining o'rtacha bir oylik ish haqi miqdori (ming so'm)</u>	7 185,6	7 917,9	8 168,1	9 488,8	10 437,7

Shu bilan birga, bu yil davlat budjetidan talabalar turar joyini barpo etish subsidiyalariga 250 milliard so‘m, magistraturada o‘qiyotgan xotin-qizlarning kontrakt to‘lovlari subsidiyalariga 200

milliard so‘m, talabalar oylik ijara to‘lovi xarajatlarining bir qismini qoplash uchun 200 milliard so‘m sarflanadi.

Davlat OTMlari soni 2023-yilda 132 tani tashkil etgan bo‘lsa, 2024-yilda yana 8 ta OTM ochilishi belgilangan. O‘tgan yili talabalar soni 1 million 15 ming 400 nafarga yetgandi. Joriy yil ularning umumiy soni 1 million 67 ming 700 nafar bo‘lishi kutilmoqda. Shundan davlat grant asosida o‘qiydigan talabalar 204 ming 500 kishini, to‘lov kontraktida tahsil oladiganlari 863 ming 100 kishi.

Bu yil davlat OTMlarini saqlash xarajatlariga 18,5 trillion so‘m sarflanishi ko‘zda tutilgan. Shundan 6 trillion so‘mi budjetdan, 12,5 trillion so‘mi to‘lov kontraktlar hisobidan to‘lanadi.

XULOSA

O‘zbekistonda ta‘lim kreditlari, boshqa mamlakatlarda bo‘lgani kabi, afzalliklari ham, kamchiliklari ham bor. Bu yerda e‘tiborga olish kerak bo‘lgan ba‘zi asosiy fikrlar mavjud:

Afzalliklari:

1. Oliy ta‘lim olish imkoniyati: Ta‘lim kreditlari talabalarga o‘qish to‘lovlari, yashash xarajatlari va boshqa ta‘lim xarajatlarini qoplash uchun zarur moliyaviy yordam ko‘rsatish orqali oliy ma‘lumot olish imkonini beradi.

2. Qulay shartlar: Ba‘zi ta‘lim kreditlari past foiz stavkalari, moslashuvchan to‘lov imkoniyatlari va imtiyozli davrlarni taklif qiladi, bu esa talabalarga o‘qish paytida va undan keyin o‘z moliyasini boshqarishni osonlashtiradi.

3. Kelajak istiqbollariga sarmoya kiritish: Ta‘lim kreditini olish orqali talabalar o‘zlarining kelajak istiqbollariga sarmoya kiritadilar va o‘qishni tugatgandan so‘ng yuqori daromad olish potentsialini oshiradilar.

Kamchiliklari:

1. Qarz yuki: Ta‘lim kreditlari to‘lanishi kerak bo‘lgan moliyaviy majburiyatni keltirib chiqaradi, bu esa o‘qishni tugatgandan so‘ng katta qarz yukiga olib kelishi mumkin.

2. Foizlarni hisoblash: Ba‘zi ta‘lim kreditlari past foiz stavkalarini taklif qilsa-da, o‘qish davrida foizlar yig‘ishda davom etadi, ya‘ni qarzning umumiy miqdori vaqt o‘tishi bilan sezilarli darajada oshishi mumkin.

3. Muvofiqlik talablari: Ta‘lim kreditini ta‘minlash qat‘iy muvofiqlik mezonlariga, jumladan, kafil yoki garovga bo‘lgan ehtiyojni talab qilishi mumkin, bu esa ba‘zi talabalarning malakaga ega bo‘lishini qiyinlashtiradi.

O‘zbekistonda ta‘lim krediti masalasini ko‘rib chiqayotganda, talabalar va ularning oila a‘zolari ushbu afzallik va kamchiliklarni sinchkovlik bilan o‘ylab ko‘rib, qaror qabul qilishlari muhim. Bundan tashqari, oliy ta‘lim uchun mas‘uliyatli moliyaviy rejalashtirishni ta‘minlash uchun shaxsiy moliyaviy maslahatlarni izlash va muqobil moliyalashtirish variantlarini o‘rganish tavsiya etiladi.